

Михайло СЕНЬКІВ

**НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРТЬБА
НА ДРОГОБИЧИНІ
У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1919 – 1939 рр.)**

У статті проаналізовано національно-визвольну боротьбу українців Дрогобиччини у міжвоєнний період. Показано, що її скеровували різні політичні сили: Українська військова організація, Організація українських націоналістів, Українське національно-демократичне об'єднання, Комуністична партія Західної України та інші. Самовіддана боротьба мешканців краю розхитувала польський окупаційний режим і наближала визволення українського народу, а згодом виникнення незалежної Української держави.

Ключові слова: *Дрогобиччина, національно-визвольна боротьба, Українська військова організація, Організація українських націоналістів, експропріаційні акти, мітинги, демонстрації, страйки.*

Упродовж тривалого часу радянська історіографія тенденційно вивчала досліджувану проблему. Вся історія подавалася через імперську та компартійну призму. Багато фактів, пов'язаних з діяльністю опонентів компартії, замовчувалися, отже, зміщувався акцент досліджень. Діяльність ОУН грубо фальсифікувалося, зображувалася як антинародна боротьба. Щоправда, в українській діаспорі були опубліковані розвідки, які більш об'єктивно намагалися висвітлити досліджувану проблему. Проте вони, як правило, ґрунтуються на спогадах очевидців і не мають належної наукової бази та комплексного підходу до вивчення проблеми. Заслуговує на увагу стаття В.Тустановського, у якій розкриваються форми і методи підпільної боротьби УВО, ОУН проти польського окупаційного режиму на Дрогобиччині у 1919 – 1939 рр. [13].

З нових концептуальних підходів вивчення проблеми розпочалося з проголошенням незалежності України. Національно-визвольну боротьбу на Дрогобиччині у міжвоєнний період досліджували М.Сеньків та Л.Тимошенко. Автори показують, що її скеровували різні політичні сили – правого, центристського та лівого спрямування. У науковий обіг автори ввели багатий фактичний матеріал, який спонукує в переосмисленні старих стереотипів, сформованих свого часу радянською історіографією [8].

Заслужовують на увагу розвідки Р.Пастуха з історії міста Дрогобича (де серед інших проблем автор аналізує національно-визвольну боротьбу у міжвоєнний період) та його брошура “Рідна школа в Дрогобичі” [5], [6].

Окремі аспекти теми досліджували І.Соляр [11], М.Швагуляк [14], В.Модрич Верган [4], Ю.Сливка [10] та інші. Однак досі відсутня узагальнювальна праця, яка віддзеркалювала б національно-визвольну боротьбу на Дрогобиччині у міжвоєнний період.

У статті поставлена мета – розкрити боротьбу мешканців краю за державність та незалежність України у міжвоєнний період. Узагальнення історичного досвіду допоможе краще зрозуміти закономірності та особливості державного будівництва на сучасному етапі.

У 20 – 30-х роках ХХ ст. Західна Україна, а отже, Дрогобиччина були у складі Польщі. Окупаційні власті перетворили край на аграрно-сировинний придаток польської держави. Розвиток промисловості штучно гальмувався, сільське господарство деградувало. На селі панували злидні. Важкі соціальні умови життя українського населення посилювалися національно-політичним безправ'ям, занепадом національної культури. Шукаючи порятунку, тисячі галичан емігрували в Канаду, США, Бразилію, Аргентину та інші країни. У міжвоєнний період із Західної України виїхало майже 175 тис. українського населення [3, 119].

У Західній Україні розгорталася національно-визвольна боротьба. Її скеровували різні політичні сили. Соборницькі ідеї незалежницького напрямку відстоювали Українська військова організація (УВО) та Організація українських націоналістів (ОУН), політичними керівниками і військовими функціонерами яких були відомі стрілецькі командири. У серпні 1920 р. у Празі була створе-

на УВО, її головним командантом у 1922 р. призначено Євгена Кововальця. Його правою рукою став Роман Сушко. У Львові організовано Навчальну Колегію УВО, через рік перейменовану в Навчальну Команду УВО. До її складу увійшли уродженці Дрогобиччини: сотник Осип Думин з с. Грушева, полковник Андрій Мельник з с. Волі Якубової. Окружним керівником УВО Дрогобиччини у 1920-х рр. був М.Стойко [13, 93].

Спочатку УВО була суто військовою організацією з відповідною командною структурою. Вона таємно готувала демобілізованих старшин і вояків УГА, інтернованих у Чехословаччині, до можливого антипольського повстання і проводила акції задля дестабілізації польського окупаційного режиму. Найбільш відомими терористичними актами УВО стали замах на главу польської держави Ю.Пілсудського, здійснений С.Федаком у 1921 р., а також широка кампанія саботажу в наступному році. За літо – осінь 1922 р. УВО провела близько 2300 підпалів поміщицьких та осадницьких господарств, фільварків, скирт збіжжя, господарських будинків [12, 385]. Значна частина їх припала на Дрогобицький повіт.

Бориславська станиця УВО переховувала “федаківців” на лісництві в Мальмансталі поблизу с. Довгого в Карпатах. Їх забезпечено необхідними документами як мешканців міста. Згодом дехто з них нелегально перейшли кордон, інші – повернулися до Львова. Станиця здійснила успішну підготовку нападу на транспорт нафтової фірми “Галіція”, що перевозив гроші з Дрогобича до Борислава. Самий “екс” (експропріацію-вилучення) провела боївка, керована центральним керівництвом УВО. Планували висадити в повітря нафтові вежі. Однак від здійснення відмовилися, аби не позбавити людей джерела заробітку, в тому числі й українців. Зате вдалося встановити тісний контакт із Закарпаттям і за допомогою розгалуженої мережі агентури допомагали в переході кордону всім тим, кому загрожувала небезпека з боку польської влади [8, 148].

У 1923 р. становище УВО різко змінилося. Країни Антанти визнали владу Польщі над Східною Галичиною, а отже, багато галичан поставили під сумнів сенс продовження збройної боротьби. Тому лави УВО залишило багато її бойовиків. Нама-

гаючись поповнити поріділі ряди, УВО почала залучати студентів та гімназистів старших класів [9, 54, 55].

Репресії польської влади, відсутність єдності українських політичних сил штовхали молодь до застосування більш радикальних форм боротьби. Радикальна програма УВО імпонувала українській молоді максималістськими національно-визвольними прагненнями у боротьбі за соборну незалежну Українську державу. Бачачи в організації виразників своїх настроїв, вона активно вступала до її лав [9, 55].

Членами УВО стали учні Дрогобицької української приватної гімназії Зенон Коссак, Дмитро Грицай, Володимир Кобільник. У межах навчального закладу вони об'єднувалися у таємну "Організацію учнів вищих класів українських гімназій". Така ж організація діяла у Стрийській гімназії, (до якої належали Степан Охрімович, Степан Бандера) та в багатьох інших місцях. Вони заклали міцний підмурівок виникнення Союзу Української Націоналістичної Молоді (СНУМ), який очолив З.Коссак, уродженець Дрогобича. СУНМ тісно співпрацював із УВО, а багато його членів одночасно входили до складу УВО [8, 147].

Узимку 1929 р. на віденському зборі УВО влилася в ОУН. До її керівництва увійшли: Євген Коновалець, Роман Сушко, Володимир Мартинець, Юліан Головінський, Віктор Курманович – колишні старшини УСС, УГА [2, 175]. На початку 1930 р. була створено Крайову Екзекутиву ОУН на західноукраїнських землях (КЕ ОУН) на чолі з Богданом Кравцівим. До її складу як бойовий референт увійшов Зенон Коссак. Водночас він став провідником Повітової Екзекутиви ОУН Дрогобиччини, а її організаційним референтом – поет Михайло Смола. Було визначено територіальну структуру ОУН. Західну Україну поділили на округи, повіти, райони, надрайони, станиці. Дрогобицький повіт увійшов до Стрийського округу [13, 93].

ОУН підпорядкувала свою діяльність антипольській боротьбі, духовному відродженню нації та її історичних традицій, виступала за трудову приватну власність, підприємництво у промисловості й торгівлі, розбудову кооперації. Вона покладалась на революційний шлях здобуття Української соборної самостійної держави [7, 4].

На програму і політику ОУН великий вплив мало переконання, що за невдачі у визвольних змаганнях відповідають українські соціалістичні партії, що демократія не виправдала себе в умовах боротьби народу за незалежність. Таке переконання посилювала пристрасна і переконлива публіцистика Д.Донцова, зокрема його праця “Націоналізм” [1, 173].

Тому однією з найпоширеніших форм боротьби ОУН стали експропріаційні акти – “екси”. Для цього створили спеціальні групи бойовиків – “п’ятірки”. Зенон Коссак організував Дрогобицьку “п’ятірку”, до якої належали бойовики: студенти Л.Крисько (“Крис”) з Унятич, М.Гнатів (“Залізник”), робітники Д.Данилишин, В.Білас із Трускавця та “Оса” [13, 96].

Члени цієї п’ятірки мешкали в різних населених пунктах Дрогобищини й організаційно належали до різних місцевих осередків, лише для виконання бойових завдань творили одну окрему групу. Це допомагало ще більше законспірувати бойовиків. Провідник боївки Лев Крисько навчався в Данцігу і лише під час канікул перебував у Дрогобичі, або приїздив спеціально для проведення акцій. Тому він був маловідомим поліції, а також місцевим членам ОУН [8, 148].

У липні 1930 р. на Дрогобищині, як і у всій Західній Україні, розпочалася хвиля підпалів, експропріаційних актів. 31 липня 1931 р. дрогобицькі бойовики здійснили успішний напад на польський “Банк Людовий” у Бориславі, забравши понад 20 тис. польських злотих, а 9 серпня 1930 р. – на поштовий транспорт у Трускавці. 24 серпня 1930 р. вони знищили поліцейського агента Якуба Буксу. 29 серпня 1930 р. Василь Білас, Дмитро Данилишин за допомогою Михайла Гнатіва, Миколи Мотики та Олександра Бунія застрелили в Трускавці під час відпочинку польського політичного діяча, одного із керівників Безпартійного блоку співпраці з урядом, депутата сейму Тадеуша Голука [13, 97].

Члени ОУН І.Матчак, Ю.Шевчук, І.Микича, Г.Дуб зрізали стовпи і знищили телефонний зв’язок із Борислава до Східниці. У нападі на пошту в Городку у листопаді 1932 р. взяли участь двадцять бойовиків із різних регіонів Західної України, в тому числі Василь Білас і Дмитро Данилишин [13, 99].

Щоб розправитися з національно-визвольним рухом, польська влада розпочала “пацифікацію” (умиротворення). Великі

поліцейські та кавалерійські підрозділи 25 і 26 вересня 1930 р. увірвались у міста й села Дрогобиччини, і розпочали жорстоку розправу над українським населенням, зокрема над учасниками національно-визвольної боротьби.

Арештованих за задалегідь складеним списком найчастіше збирали у громадських приміщеннях. Тут командир загону призначав кожному 25 – 30, а часто і більше ударів. Жертву не раз доводили до непритомності або й каліцтва. Часто фізичні покарання доповнювали моральним приниженням – за кожним десятком ударів нагаєм жертву змушували ляяти Україну або виголошувати заздоровниці на честь Пілсудського, співати польський державний гімн тощо [14, 31].

Було закрито українську приватну гімназію в Дрогобичі, заарештовано її директора В.Кузьмовича, вчителів М.Байрака, Іваненка, інженера В.Левицького, все керівництво “Пласту”, заборонено його діяльність. У Бориславі заарештували А.Максимовича, М.Терлецького, інженера Озаркевича, П.Веприка, І.Гавриліва, у Трускавці, Стебнику та інших місцях – активних учасників пластового руху. У Дрогобичі поліція обшукувала всіх людей, підозрілих заарештовувала [8, 149].

Жертвою польського окупаційного режиму стали багато членів ОУН. Двох молодих робітників – Василя Біласа і Дмитра Данилишина – повісили за вбивство Т.Голуфка та участь у нападі на пошту в Городку, а Мар’яна Жураківського засудили до 15 років тюремного ув’язнення. Самбірський окружний суд виніс вирок: Петру Лоцуняку, Михайлу Добавку, Миколі Ільківу – 8 років позбавлення волі, Мирославу Петріву – 4 роки, Михайлу Хорту, Теодору Муйлі – відповідно 4 і 5 років, Матвію Гнатіву – 2 роки [8, 149].

Після вбивства в 1934 р. Б.Перацького польська поліція почала широкомасштабну операцію, в результаті якої схоплено членів Крайового керівництва ОУН у Галичині, серед них Степана Бандеру, Миколу Лебідя, Ярослава Карпинця – організаторів цього замаху. Після широко афішованих судових процесів молодих керівників-оунівців засудили до великих строків ув’язнення, які вони повинні були відбувати в концентраційному таборі – Березі Картузькій. За ними пішли сотні рядових членів ОУН, які опинилися в руках поліції. За 1929 –

1934 рр. у Західній Україні ув'язнено 1024 члени ОУН і засуджено загалом на 2020 років тюрми. Винесено також 4 смертні вироки, 16 довічних ув'язнень [9, 59].

31 січня 1934 р. у Львові відбувся процес над Зеноном Косаком, якого засудили на 8 років тюремного ув'язнення. Стративши В.Біласа і Д.Данилишина, ув'язнивши З.Коссака та багатьох інших учасників визвольного руху, польські урядовці Дрогобича могли розраховувати на те, що з революційним підпіллям у нафтовому басейні покінчено. Та їхня радість була передчасною – на місце З.Коссака прийшов новий безстрашний революціонер – юрист із Борислава Мирослав Тураш – “Грабовський” [13, 100].

Під його керівництвом практично у всіх селах і містах діяли оунівські осередки, широко пропагуючи національну ідею. На Дрогобиччині успішно здійснювалася акція насипання символічних могил борцям за волю України. Велась антипольська боротьба під гаслом “Геть з українських міст і сіл горілку й тютюн”, що серйозно підривало бюджет окупаційної влади, котра мала на це державну монополію. У 1933 р. набрала поширення акція, спрямована проти полонізації школи. Так, у с. Сольці діти нищили польські підручники та державні символи. Дмитра Авдиковича ув'язнили на 3 роки.

Окупаційна влада посилювала репресії проти ОУН. У 1934 р. студента В.Зварицького з Тустанович засуджено на 4 роки тюремного ув'язнення, І.Пристая з Трускавця, Д.Мороза зі Стебника, Лавріва з Тустанович – на 3 роки ув'язнення кожного. На Дрогобиччині лише в листопаді 1937 р. за приналежність до ОУН заарештовано 20 осіб. Однак репресивні дії не дали бажаного результату. Лави ОУН зростали, маховик боротьби розкручувався [8, 150].

Однією з опозиційних політичних сил на теренах Дрогобиччини була КПЗУ. Початок дрогобицької організації поклала група соціалістів-комуністів, створена В.Коцком восени 1919 р. На конференції комуністичних груп у Станіславі створено Комуністичну партію Східної Галичини (з 1923 р. – КПЗУ). На чолі Дрогобицької окружної організації у 1924 р. був колишній сотник УГА Микола Сторонський, родом із Ясиниці Сільної [8, 150].

У 1927 – 1928 рр. більшість членів КПЗУ була звинуваченою в націоналізмі у зв'язку з відповідною оцінкою діяльності

наркома освіти УСРР О. Шумського. З ініціативи Л.Кагановича КПЗУ, яка стояла на національно-демократичних позиціях, було розгромлено. Надзвичайно негативну роль у цьому зіграв, секретар Дрогобицького окружкому Натан Шапіро. Згортання політики українізації, проведення насильницької колективізації з непомірно жахливими соціальними наслідками, голодомор 1932 – 1933 рр., підняття на щит жупелу “українського буржуазного націоналізму”, репресії 1930-х років не могли не позначитися негативно на ставленні мас до радянської України. Як наслідок, Дрогобицька окружна організація зменшилась до 36 осіб [10, 62 – 90].

Серед авторитетних і впливових політичних організацій на Дрогобиччині було Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). За суттю це був широкий національний рух без точного реєстру, без внесків, але з певною партійною дисципліною. УНДО стало найбільш масовою політичною силою у Східній Галичині. Під впливом УНДО перебували економічні, культурно-освітні, спортивні спілки. Один лише Ревізійний союз українських кооперативів у 1934 р. об'єднавав 448 тис. осіб. Переважаючим був вплив УНДО також у товариствах “Просвіта” (500 тис. осіб), “Рідна школа” (43 тис. осіб), “Союз українок”, “Сокіл”, “Луг” [9, 46].

У 1935 р. між урядом Польщі й УНДО була укладена угода, що закликала українське населення визнати примат Польської держави. За це уряд допустив кандидатів від УНДО до виборів. Після цього зроблено ще низку поступок. Лідер УНДО В.Мудрий став віце-маршалком сейму. Деякі українські економічні установи та кооперативи отримали фінансові позички. Багатьом членам УНДО здавалося, що життя під Польщею набуває нормального характеру. Ця ілюзія посилювалася на фоні тих страхів, яких зазнавали східні українці від радянського режиму [12, 377].

Особливістю національно-визвольної боротьби на Дрогобиччині, як і у всій Західній Україні, було те, що тут тісно перепліталися національні й соціальні мотиви. В умовах колонізаційної та асиміляторської політики щодо українського населення соціальна і національна боротьба взаємозумовлювалися. Розв'язання своїх соціально-економічних і культурних проблем українське населення пов'язувало передовсім із здобут-

тям соборної незалежної Української держави. Інонаціональний характер панівних верств надавав навіть чисто соціальним виступам національного спрямування [9, 63, 64].

Весною 1920 р. застрайкували нафтопереробники заводів “Галіція” і “Польмін”, а у травні відбувся загальний страйк дрогобицьких і бориславських робітників [8, 151]. Нова хвиля виступів прокотилася нафтовим басейном у 1923 р. У червні почали страйкувати робітники нафтоперегінних заводів. До них приєдналися залізничники й робітники депо найближчих станцій, калійники Стебника. Страйк тривав кілька тижнів, підприємці мушили підвищити зарплату. Восени застрайкували робітники Борислава. До них приєдналися робітники Дрогобича і Східниці. Для придушення страйку до Дрогобича надіслано кавалерійський ескадрон, дві бронемашини і 1200 солдатів, у Борислав – близько 500 солдатів [8, 151].

У відповідь на рішення палати підприємців нафтової промисловості зменшити зарплатню на 3 – 5 відсотків, Дрогобич і Борислав стали у вересні 1924 р. центром загального страйку робітників нафтової промисловості Польщі. Особливу організованість і стійкість проявили нафтовики копалень американської фірми “Стандарт-Нобель”. Справа дійшла до зіткнень із поліцією, під час яких 4 робітники загинули, а понад 20 отримали поранення. Масовість і витримка страйкарів змусила підприємців погодитися на 6-ти відсоткове підвищення зарплати [8, 151].

Населення Дрогобиччини рішуче протестувало проти розстрілу демонстрації безробітних у Стрию 31 березня 1926 р., їхні делегації взяли участь у похороні жертв “кривавої середи” 2 квітня, що перетворився на масову демонстрацію. У Дрогобичі, Бориславі, Стебнику, Східниці, інших населених пунктах відбулися в цей день мітинги, демонстрації [8, 151].

2 грудня 1926 р. оголосили страйк робітники нафтової промисловості Дрогобича, підтримані нафтовиками інших районів Західної України. Страйк охопив 5 тис. осіб. З ними солідаризувалися робітники деревообробної та інших галузей промисловості. Страйкарі перемогли, їм підвищили заробітну плату на 8 відсотків. 12 січня 1930 р. у Бориславі відбулася велика демонстрація безробітних. Страйки прокотилися заводами “Галіція”, “Польмін”, “Нафта”. Виступи були настільки рішучіши-

ми, що влада міста мусила дати безробітним роботу або допомогу [8, 152].

Регулярно відбувалися масові маніфестації на честь дат, пов'язаних з іменами Т.Шевченка, І.Франка, І.Мазепи, героїв Крут, Січових Стрільців тощо. Лише в лютому 1931 – вересні 1932 рр. на Дрогобиччині відбулося 111 зборів, мітингів, демонстрацій. Зокрема, в дні Зелених свят повсюди на стрілецьких могилах відправили панахиди [9, 68].

Отже, як свідчать факти, Дрогобиччина у міжвоєнний період стала ареною гострої національно-визвольної боротьби. Її скеровували різні політичні сили. Самовіддана боротьба мешканців краю розхитувала польський окупаційний режим і наближала визволення українського народу, а згодом виникнення незалежної Української держави.

Джерела та література

1. Кугутяк М. В. Галичина : сторінки історії : Нариси суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М.Кугутяк. – Івано-Франківськ : Чернівецька обласна друкарня, 1993. – 200 с.
2. Литвин М. Історія Галицького стрілецтва / М. Литвин, К. Науменко. – Львів : Каменяр, 1991. – 200 с.
3. Макарчук С. Динаміка української еміграції із Західної України в 20 – 30 рр. ХХ ст. / С. Макарчук // Українська еміграція. Історія і сучасність. – Львів : Каменяр, 1996. – С. 116 – 119.
4. Модрич Верган В. Дрогобич і Дрогобиччина на тлі історичних подій / В. Модрич Верган // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Дрогобич : Бескид, 1993. – С. 43 – 63.
5. Пастух Р. Вулицями старого Дрогобича / Р.Пастух. – Львів : Каменяр, 1991. – 167 с.
6. Пастух Р. Історія Дрогобича / Р.Пастух. – Дрогобич : Відродження, 1995. – 58 с.
7. Пахолків О. ОУН і її час / О.Пахолків // Слово. – 1990. – № 18. – 6 с.
8. Сеньків М. Дрогобич у 1918 – 1919 рр. та у складі міжвоєнної Польщі / М.Сеньків, Л.Тимошенко // Нарис з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХ ст.) / наук. ред. Л. Тимошенко. – Дрогобич : Коло, 2009. – С. 141 – 178.
9. Сеньків М. З історії соборності українських земель. 1917 – 1945 рр. / М.Сеньків. – Дрогобич : Відродження, 1999. – 163 с.
10. Сливка Ю. Сторінки історії КПЗУ / Ю.Сливка. – Львів : Каменяр, 1989. – 92 с.

11. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання : перший період діяльності (1925 – 1928) / І.Соляр. – Львів : Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1995. – 70 с.

12. Субтельний О. Україна. Історія / О.Субтельний. – К. : Либідь, 1991. – 510 с.

13. Тустановський В. Підпілля в Дрогобиччині / В.Тустановський // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Дрогобич : Бескид, 1993. – С. 91 – 106.

14. Швагуляк М. Пацифікація. – Львів, 1993. – 36 с.

Сеньків Михайл. Національно-освободительная борьба на Дрогобыччине в межвоенный период (1919 – 1939 гг.). В статье проанализирована национально-освободительная борьба украинцев Дрогобыччины в межвоенный период. Показано, что ее направляли разные политические силы: Украинская военная организация, Организация украинских националистов, Украинское национально-демократическое объединение, Коммунистическая партия Западной Украины и др. Самоотверженная борьба жителей региона расшатывала польский оккупационный режим и приближала освобождение украинского народа, а со временем независимого Украинского государства.

Ключевые слова: Дрогобыччина, национально-освободительная борьба, Украинская военная организация, Организация украинских националистов, экспроприационные акты, митинги, демонстрации, стачки.

Sen'kiv Mykhailo. The national liberation struggle in Drohobych region during the interwar period (1919 – 1939). In the article we have considered the national liberation struggle of the Ukrainians of Drohobych region during the interwar period. It has been shown that it was directed by various political powers: Ukrainian Military Organization, Organization of Ukrainian nationalists, Ukrainian national-democratic society, Communist party of Western Ukraine and others. The self-sacrificing struggle of the residents weakened the polish occupation regime and approached the liberation of the Ukrainian nation, then the rise of the Ukrainian independent state.

Key words: Drohobych region, national liberation struggle, Organization of Ukrainian nationalists, expropriation acts, mass-meetings, demonstrations, strikes.

